

УДК 94(35):27–442.47

*У. М. Завальнюк,
кандыдат гістарычных навук, ксёндз-магістр,
настаяцель Мінскага Касцёла Святога Сымона і Святой Алены*

КАМЕНТАРЫ І БАГАСЛОВАЎ НОВААЛЕКСАНДРЫЙСКА-КАПАДАКІЙСКОЙ ШКОЛЫ АБ ІНСТЫТУЦЕ ПОСТУ Ў КНІГАХ СВЯТОГА ПІСАННЯ ПЕРЫЯДУ ТРЫЯДАЛАГІЧНЫХ СПРЭЧАК (313–381 гг.)

Гісторыя раннехрысціянскай Царквы дзеліцца на два вялікія перыяды, мяжой паміж якімі служыць Міланскі эдыкт аб верацярпімасці імператараў Канстанціна (306–337) і Ліцынія (308–324), прыняты ў 313 г. Першы перыяд ахопліваў жыццё Царквы ў язычніцкай Рымскай імперыі, другі – яе лёс у «хрысціянскай» Рымскай імперыі (з 313 г. да канца перасялення народаў). Першы перыяд вызначаўся выкараненнем самых небяспечных у той час праціўнікаў Царквы іудаізму, іудэяхрысціянства, распаўсюджвання першахрысціянскай абшчыны за межы Іерусаліма, а таксама апалогій і багаслоўя, якія зараджаліся ў барацьбе з нявер’ем і гнастычнай ерассю. Прынцыповая пазіцыя Царквы ў I ст. н. э. выклікала з боку абывацеляў непрыманне і нецярпенне да хрысціян, а з боку ўрада – палітыку ганенняў, якую спыніў Міланскі эдыкт.

Другі перыяд характарызаваўся легалізацыяй хрысціянства. «Міланскі эдыктам» кожнаму дазвалялася свабодна вызнаваць тую рэлігію, якую ён выбараў. З 313 г. быццё хрысціянства стала не толькі не рызыкаўна, але нават выгадна. У перыяд праўлення Канстанціна хрысціяне былі ў меншасці, але яны мелі свайго кшталту арганізацыю, якая характарызаваўся адзінствам і дысцыплінай, што было для таго часу цалкам новай з’явай. Наяўнасць такой арганізацыі ператварала хрысціян у палітычна ўплывовую групу, а прынцыповая гатоўнасць (на працягу стагоддзяў) да ахвярнасці за ідэалы веравызнання ва ўсіх адносінах вылучала з насельніцтва імперыі, што з часам выклікала сімпатыі і жаданне заручыцца яе падтрымкай у палітычнай барацьбе [1, с. 18; 2].

У перыяд праўлення Канстанціна хрысціяне ўжо складалі значную частку рымскай арміі, таму гэта акалічнасць аказала моцнае ўздзеянне на імператара. У хрысціянстве ён прадбачыў вялікую стваральную сілу, а для Царквы імператар Канстанцін зрабіў самае галоўнае – дазволіў хрысціянству стаць фактарам, які вызначаў усё жыццё імперыі. Яно стала дзяржаўнай рэлігіяй, а Царква – імперскай [3, с. 18; 4, с. 18].

Аднак Царкве прыйшлося даказваць статус імперскай. У кіраванне Канстанціна завярша-

ецца эвалюцыя Рымскай імперыі, якая пачалася з першага судакранання з эліністычным усходам. Гэта было паступовае перараджэнне рымскага прынцыпату ў тэакратычную манархію, дзе імператар становіцца сувязным звяном паміж Богам і светам, а дзяржава – зямным адлюстраваннем нябеснага закона. Стаўшы імперскай, Царква прыняла правілы існаваўшага грамадскага ладу, дзе манарх аддзелены ад простых смяротных, таму ён «святшчэнны» і святшчэнным з’яўляецца ўсё, што яго акружае. Яму аддавалася рэлігійнае пакланенне ў «імперскай літургіі», і святым рытуале, у якім было ўвасоблена ўсё жыццё манарха, дзе сімвалізавалася боская прырода дзяржавы як нябеснага ладу, адлюстраванага ў свеце. Для Царквы гэта быў тактычны часовы кампраміс [5, с. 104–112].

Ва ўнутрыцаркоўным жыцці – гэта перыяд Святых Айцоў багаслоўя, стагоддзе вялікіх дагматычных спрэчак: трынітарных (IV ст.) і хрысталагічных (V–VII стст.). З моманту прыняцця Міланскага эдыкта свабодная Царква магла сканцэнтравацца для справы багаслоўскага асэнсавання веры. Развіццё багаслоўя, як і любое інтэлектуальнае станаўленне, праходзіла ў імкненні перасягнуць розныя пункты гледжання. Яно само імкнулася да завяршэння, калі ў выніку праціваборства аднаго з адным меркаванняў прыходзіць зацвярджэнне адзінай ісціны. У рэлігійнай галіне гэта здзяйсняецца з дапамогай Царквы, калі яна фармулюе догмат.

Адначасова перад хрысціянствам ўзнікла новая задача: трэба было зразумець, як вырашаць палітычныя праблемы, якія з’явіліся ў святле вучэння Хрыста. Неабходнасць адзінства ў пытаннях вучэння, унутранай дысцыпліны і культуры, а таксама жаданне імператара, зацікаўленага ў захаванні, умацаванні і аднаўленні арганізацыйнага адзінства Царквы (як апоры адзінства дзяржавы), падмацоўвалі імкненне да склікання імперскіх сабораў.

На працягу некалькіх стагоддзяў выпрацоўка догматаў была адным з найважнейшых працэсаў у жыцці Царквы. Догмат, які атрымаў вызначэнне, абазначаў паняццё сфармулява-

нае палажэнне веры – рэлігійную ісціну, выказаную проста і зразумелай мовай (запазычанай са Святога Пісання), выкладзеную на больш філасофскай і навуковай мове, аб'яўляўся Царквой абавязковым для ўсіх [1, с. 128–130].

У кантэксце свабодных багаслоўскіх спрэчак была шырока закранута тэма поспітства. Гісторыкі царквы ў гэты перыяд вылучаюць тры багаслоўскія напрамкі: новаалександрыска-кападакійскі, антыяхійскі, заходні. Да прадстаўнікоў новаалександрыска-кападакійскага кірунку царкоўная гістарыяграфія адносіць св. Афанасія Александрыскага [6; 7], Васіля Вялікага [8], Рыгора Багаслова [9; 10], Рыгора Ніскага [11], Амфілохія Іканійскага [12], Кірыла Александрыскага [13].

Гісторыя багаслоўскай думкі прадстаўнікоў новаалександрыска-кападакійскага напрамку даследавалася на працягу стагоддзяў. Яе вывучэнне пачалося ўжо сучаснікамі (Эрміем Сазаманам Саламінскім [14], Сакратам Схаластыкам [15]).

Практычна праз усё IV ст. ішла напружаная трыядалогічная спрэчка. Яна была выклікана багаслоўем Арыя і яго паплечнікаў. Даследчык гісторыі сусветных сабораў А. У. Карташоў дакладна адзначае, што пільная ўвага да гісторыі трыядалогічных спрэчак была выклікана праблемай «быць ці не быць» хрысціянству. У гэты перыяд тэма «быць ці не быць» абвастрылася не ў сэнсе гістарычнага быцця і росту, а ў праблеме якаснай: у сэнсе магчымай, непрыкметнай для мас, падмены самой сутнасці хрысціянства як рэлігіі збавення [16, с. 12–13].

Ерэсіярх Арыя як багаслоў не быў знакамітым, але паднятая ім праблема была надзвычай важнай. Хрысціянства ў яго прапаведзях было пададзена як рэлігія маралістычная. З арыянскай дагматыкай хрысціянства не губляла свайго пафасу як рэлігія евангельскага браталюбства, аскезы, малітоўнага подзвігу, па набожнасці яно канкурыравала б і з іудаізмам, і з ісламам. Але, як адзначае А. У. Карташоў, гэта быў бы суб'ектыўны маралізм, у якім быў бяссэнсны цуд Богаўвасаблення, дзе прасцей і сур'ёзней прызнаць у Ісусе Хрысце вышэйшага з прарокаў. Дыялектычна арыянства вяло да антытраістасці Бога, да беспадстаўнасці ўчалавечання Адзінароднага, Адзінага з сыноў Бога. Арыяне не разумелі, што сутнасць хрысціянства не ў суб'ектыўнай маралі і аскезе, а ў аб'ектыўнай таямніцы збавення – што Сам Абсалютны праз акт Учалавечання ўзяў на Сябе цяжар абмежаванасці, граху і смерці, стаўшы Богачалавекам. Пакутай на крыжы, смерцю і ўваскрасэннем Сваім вывеў свет з царства тлення і адкрыў дарогу да нятлення і жыцця вечнага, паказаўшы тым самым Новы Завет [16, с. 10–15].

Александрыіскія багасловы здолелі распазнаць у арыянстве смяротную небяспеку для хрысціянства. Узначалі і павёў прынцыповую, бескампрамісную барацьбу з ім Афанасій Александрыіскі (298–373). Тэксты Афанасія ў асноўным засяроджаныя на трыядалогіі і абароне адзінасці Айца і Сына ў палеміцы з арыянамі. А. В. Горскі, спасылаючыся на св. Рыгора, адзначаў, што непакісная цвёрдасць у справе абароны ісціны Афанасія Вялікага, часам пакінутага ці ледзь не ўсімі сваімі паплечнікамі, яго сіла выкрыцця ерэтычных ілжэпропаведзяў, воля пры шматразовых выгнаннях (больш за 10 гадоў) за чыстае вызнанне Хрыстовага вучэння, клопат аб прымірэнні Царквы сталі ўзорам хрысціянскай праведнасці і стойкасці.

Са смерцю Канстанціна арыянская смута пачала разгортвацца ва ўсёй сваёй сіле. Наследнікамі Канстанціна сталі яго сыны: Канстанцін II (337–340) – на Захадзе, Канстанцій (337–361) – на Усходзе. Калі Канстанцін II сваё становішча «знешняга епіскапа Царквы» прымаў як місію абаронцы, то Канстанцій як бясспрэчнае ўспрыняў сваю ўладу над Царквой. Нягледзячы на прыхільнасць да хрысціянства, ён быў чалавекам слабавольным і адразу ж абалёрся на групу бессаромных лісліўцаў і апартуністаў, акружыўшых яго [5, с. 124].

Падзелены імперскі епіскапат пачаў выкарыстоўваць у сваёй барацьбе прыдворныя настроі і захоп улады праз палітычнае заступніцтва. Розныя дыялектычныя ўхілы багаслоўскай думкі пачалі ператварацца ў дзяржаўныя акты, што першапачаткова разрознівала Царкву, а з цягам часу пагражала разрывам імперыі [16, с. 10–15].

Афанасій Александрыіскі ў сваёй трыядалогіі закрануў і каменціраваў тэму посту, развіваў яе як ідэю духоўнага вандравання, мэта якога перанесці нас з аднаго духоўнага стану ў іншы. Афанасій акцэнтаваў яго святасць: «...Освятите пост! А ведь многие, будучи ревностными по отношению к посту, оскверняют самих себя помышлениями сердец их, то совершая бесчестные деяния против своих братьев, то замышляя их гибель», превозносятся над ближним, рассеивают тем еще большее зло... не только плотью требует Закон постится, но и душою, ибо таковой пост не только доставляет душам мир; но, будучи святым, он сам уготовляет святых...» [17, с. 67; 6, с. 397].

У шэрагу пасланняў Афанасій указаў на факты, засведчаныя ў Святым Пісанні, што Бог адкрываў сябе народу і адгукаўся на праведны пост і малітву. Ён аперыраваў фактамі са Святога Пісання: «Можа здацца дзіўным, што я хачу цяпер сказаць і што павінна быць далучана да найвялікшага цуду ...калі пасціўся

вялікі Майсей, ён быў у зносінах з Богам і атрымаў Закон. Калі пасціўся вялікі і святы Ілья, ён быў узнагароджаны Боскім сузіраннем і, нарэшце, быў узнесены, падобна да Таго, Які ўзнёсся на нябёсы. Таксама і Данііл, хоць ён быў яшчэ малады, але за тое, што пасціўся, быў удастоены адкрыцця таямніцы і адзін толькі даведаўся патаемнае для цара і, разам з тым, быў уганараваны Боскім сузіраннем» [6, с. 399]. А ў чацвёртым пасланні аўтар звязвае пост і знакавыя, лёсавызначальныя падзеі ў гісторыі Ізраіля – «набожная Юдзіф, аддаўшы сябе папярэдне посту і малітве, пераадолела ворагаў і забіла Алаферна; а набожная Эстэр, калі ўсяму роду яе рыхтавалі гібель і ўсяму народу Ізраільскаму пагражала знішчэнне, нічым іншым, як постаю і малітвай да Бога, утрымала лютасць прыгнятальніка і, такім чынам, гібель народа звярнула ў выратаванне, – таму гэтыя дні шануюцца ў Ізраілі як святочныя [6, с. 421].

У тэме посту, уключанай Афанасіем у канву трыядалагічных спрэчак, дзе ён паступальна, без кампрамісаў змагаецца за чысціню трыадзінства, можна назіраць водгаласы супрацьстаяння з арыянамі. Афанасій у навучаннях дзеве паказвае – глядзі, што робіць пост: ён лечыць хваробы, высушвае крыватацывая патокі, выкараняе дэманаў, выдаляе злыя намеры, прасвятляе розум, робіць сэрца чыстым, асвятчае цела і ставіць чалавека перад Прастолам Божым. Пост ёсць жыццё анёлаў, і хто жыў у ім, той далучаецца да ліку анёлаў. ... Праўдзівы пост бывае тады, калі чалавек устрымліваецца ад усякай злой справы. Калі ты посцішся і не ўстрымліваешся ад слоў ганебных, ад гневу, хлусні, клятвы, асуджэння блізкага, ад срэбралюбства, то пост нічога не творыць, насупраць, губіць усю маю працу [7].

Літаральна кожны каментарый да посту Афанасій заканчвае трыадзінствам Бога. Не пасціся без меры, каб не зрабіць цела нямоглым, але які правёў дзевяць гадзін у дзень у спевах і малітвах, з'еш хлеба з пладамі, прыпраўленымі алеем. Перад трапезай сваёй дзякуй Госпада: «Благаслаўлены Бог, які мілуе і корміць нас ад нашага юнацтва, дае яду ўсялякай плоці... Калі ўстаеш з-за стала, то зноў раскажы малітву "Благаслаўлены Бог" і тры разы паўтары: "Щедр и милостив Господь: пищу даде боящимся Его"; "Слава Айцу, і Сыну, і Святому Духу і цяпер, і заўсёды, і на вякі вякоў"». Афанасій пры кожным зручным выпадку прапісваў, нагадаў форму трыадзінства [7].

Фармальна-дыялектычную апрацоўку догматы Св. Тройцы завяршылі кападакійцы Васіль Вялікі (330–379), Рыгор Багаслоў (329–389), Рыгор Ніскі (335–394), Амфілохій Іканійскі (340–394) – аскеты па моцы сваёй рэлігійнасці. Кападакійцы здолелі «ўсталяваць тую выраз-

ную формулу ўзаемаадносін Адзінай Боскай сутнасці (усіа) і Трох Іпастасей, якой мы карыстаемся сёння», а менавіта – крыніца адрознення Асоб Св. Тройцы не ў сутнасці а ва ўзаемаадносінах Асоб Св. Тройцы. Бог Айцец «больш за Сына па прычынасці і роўны па прыродзе, гэта таксама свайго кшталту субардынатызм, але не па бажстве і не паводле сутнасці, а па іпастасных адносінах» [16, с. 113].

У гістарыяграфіі гісторыі хрысціянскага багаслоўя даказана, што менавіта кападакійцы завяршылі стварэнне багаслоўскай мовы, абгрунтавалі паняцці, выказалі ўсю глыбіню, усё значэнне Св. Тройцы, заключаных у афанасіеўскім «адзінасутнасць» і ў Нікейскім сімвале. Гэтак жа як і Афанасію ім давялося звярнуць увагу на тэму пасцітства.

У гістарыяграфіі гісторыі хрысціянскага багаслоўя агульнапрынята, што каментарый св. Васіля ўяўляюць сабой бліскучы прыклад таго, як разумны і адукаваны багаслоў выкарыстаў сучасныя яму дасягненні чалавечага пазнання для абароны і прапаведзі хрысціянства. Мэтаю Васіля было растлумачыць сутнасць хрысціянства ў катэгорыях элінізму, з тым каб можна было прапаведваць Евангелле адукаванай частцы грэчаскага грамадства. Ён добра разумеў, што няма ніякага канфлікту паміж навуковай інфармацыяй і біблейскім адкрыццём, бо па сутнасці Біблія не з'яўляецца крыніцай навуковай інфармацыі.

Тварэнні св. Васіля, якія захаваліся на сённяшні дзень, па змесце і па форме падзяляюцца на пяць груп: сачыненні дагматыка-палемічныя, экзагетычныя, аскетычныя, гутаркі і лісты. Большую частку яго літаратурных твораў складаюць гутаркі; іншая значная частка – лісты. Гутаркі св. Васіля адносяцца да лепшых твораў прапаведніцкай літаратуры. Па сваім змесце яны могуць быць падзеленыя на тры групы: дагматычныя, павучальныя і ўсхваляваныя.

Гутаркі павучальнага характару складаюць большую частку ўсіх гутарак св. Васіля. Адны з іх накіраваны супраць заган, якія панавалі ў сучасным яму грамадстве: выкрыццё скупасці і прагнасці багатых, якія не толькі не дапамагалі бедным, але і выкарыстоўвалі грамадскія бедствы, каб нажыцца на збыце прадметаў першай неабходнасці. У шэрагу гутарак св. Васіль энергічна выступае супраць п'янства, паказваючы на сумныя наступствы гэтай заганы для душы і для цела, а тых, хто паддаўся, заклікаў да раскаяння.

Аднак асноўная частка павучальных гутарак прысвечана заахвочванням да дабрачыннасці і набожных практыкаванняў. Дабрачыннасць пакоры – аснова для ўсіх іншых добра-

дзеясцей. Каменціруючы тэксты Бібліі, св. Васіль выкарыстоўвае ў асноўным алегорыю. У царкоўнай гістарыяграфіі агульнапрызнана, што алегарычнае тлумачэнне Святога Пісання было асноўным метадам Александрыйскай багаслоўскай школы [16, с. 642].

Тэму посту св. Васіль развіў у двух гутарках, прамоўленых у апошні нядзельны дзень перад Чатырохдзясятніцай. У сваіх каментарыях да постніцтва ў 1-й гутарцы св. Васіль паказвае яго прынцыповае значэнне для хрысціяніна: «Пост – дар старажытны, які не старэе, але няспынна абнаўляецца і квітне ва ўсёй красе. Ці думаеш, што старажытнасць яго адлічваецца з часу паходжання закону? Пост старэйшы за закон... Не думай, што дзень ачышчэння, устаноўлены для Ізраіля ў сёмы месяц, у дзясяты дзень месяца (Леў. 16, 29), ёсць пачатак посту... Ён сучаснік чалавецтва. Пост узаконены ў раі. Такую першую заповедзь прыняў Адам: «от древа, еже разумети доброе и лукавое, не ешьте» (Быц. 2, 17). ...Калі б пасцілася Ева і не спазнала з дрэва, то мы не мелі б цяпер патрэбы ў гэтым посце» [8, с. 96].

Св. Васіль канстатуе, праўдзівы пост, у першую чаргу, – стан набожнасці, карысць посту не абмяжоўваецца адным устрыманнем ад прыёму ежы, таму што праўдзівы пост ёсць адрачэнне ад злых спраў. «Разрешай всяк союз неправды» (Іс. 28, 4). Прости ближнему оскорбления, прости ему долги «Не в суде и сварях поститесь» (Іс. 58, 6). Не еш ты мяса, но поедаеть брата. Воздерживаешься от вина, но не удерживаешь себя от обид. Вкусить пишу дожидаешься вечера, но тратишь день в судебных местах» [8, с. 105]. Тым самым св. Васіль паказвае наяўнасць чысціні свядомасці, дабрыні намераў як абавязковае суправаджэнне посту.

У другой гутарцы св. Васіль апавядае пра неабходнасць пастаяннай нядрэмнасці чалавека адносна нячыстых намераў, пра карысць стараннага самавывучэння, пра неабходнасць заўсёды памятаць пра свае абавязкі і дбаць аб праведным посце, з дапамогай якога (тэарэтычна) пры паслядоўным яго выкананні ўсімі, можна наблізіцца да стану раю на зямлі.

Св. Васіль быў упэўнены і паказваў пастве, што калі б валадарыў пост, тады не кавалі б зброі, не збіралі б судзілішчаў, у пустынях не было б рабаўнікоў, у гарадах паклёпнікаў, на моры разбойнікаў. Калі б усе былі вучнямі посту, то, паводле слова Іова, зусім не было б чуваць «гласа собирающаго дань» (Іоў. 3, 18). ...Пост, які навучаў бы ўсіх не толькі ўстрымлівацца ад страў, але і дасканалому выдаленню і адчужэнню ад срэбралюбства, хцівасці і ўсякай заганы, пасля знішчэння якіх нішто не перашкаджала б і нам праводзіць

жыццё ў глыбокім свеце і душэўнай ціхамірнасці [8, с. 110].

Папличнікі Васіля Вялікага – сябар дзяцінства Рыгор Багаслоў і родны брат Рыгор Ніскі ў кантэксце трыядалагічнага багаслоўя таксама неаднаразова каменціравалі хрысціянскі пост. Св. Рыгор Багаслоў не пакінуў нам якой-небудзь спецыяльнай маральнай сістэмы. Павучальныя правілы і маральныя развагі распаўсюджаны ва ўсіх яго творах. У сваёй творчасці св. Рыгор больш за ўсё спыняўся менавіта на асноўным пытанні маралі – яе хрысціянскіх дагматычных прынцыпах. Ён разглядаў хрысціянскія догматы з этычнага пункту гледжання, звязваў іх з хрысціянскім жыццём. З хрысціянскіх догматаў ён чэрпаў павучальныя ідэі – «як усякая рэч мае сваю больш ці менш адметную прыкмету, так і мае прамовы, дзе толькі трэба, маюць адметную ўласцівасць павучальнасці ў думках і догматах» [9].

Тварэнні св. Рыгора Багаслова распадаюцца на тры групы: словы (пропаведзі), лісты і вершы. У наш час вядома 45 Слоў св. Рыгора. У большай сваёй частцы яны ўяўляюць пропаведзі, запісаныя скарапісцамі і потым выпраўленыя св. Рыгорам. Па сваім змесце большая частка слоў носіць дагматычны характар. Сярод іх першае месца па значэнні займаюць «Пяць слоў пра багаслоўе», якія ўяўляюць сабой скончанае кола гутарак у абарону царкоўнага вучэння пра Св. Тройцу. У канве багаслоўя трыядалогіі ідуць каментарыі аб хрышчэнні, святарстве, святых, постніцтве.

Мова і стыль слоў св. Рыгора адрозніваецца пэўным узбуджэннем і смеласцю тону, любоўю да кароткіх сказаў, багатым ужываннем штучных моўных зваротаў. У сваіх словах св. Рыгор шырока карыстаецца мастацкім прыёмам параўнання. Герой прамовы супастаўляецца з прызнанымі велічнымі асобамі старажытнасці такім чынам, што ад гэтага яго значэнне яшчэ больш узвышаецца. Тэма посту ў Рыгора Багаслова праходзіць праз слова пропаведзі (Слова) 6-е, 30-е, 40-е. У гаміліі «На Святое Вадохрышччане» (Слова 40-е) Рыгор указвае на пост як на этап у богапазнанні. Трактат пра сэнс таінства хросту быў прымеркаваны да свята Хрышчэння Гасподняга. Асноўнай рысай праз увесь твор праходзіць думка пра Бога як святло, да якога праз хрышчэнне далучаецца чалавек. Хрышчэнне для Рыгора ёсць перш за ўсё «асвета», «прычашчэнне святла», ён успрымае хрышчэнне як сустрэчу з Хрыстом, у выніку якой чалавек атрымлівае магчымасць падняцца на найвышэйшую, даступную для яго вышыню.

Далей Рыгор каменціруе, што кампанентам хрышчэння было супрацьстаянне Хрыста спа-

кусе з дапамогай посту. Далей ён паказвае, што Хрыстос пасціўся перад спакусай, а мы пасцім перад Вялікаднем. Значэнне абодвух пастоў аднолькавае, але адносна да часу, паміж імі ёсць і немалое адрозненне. Хрыстос супрацьпастаўляе пост спакусам, а ў нас ён азначае пакуту з Хрыстом і службыць перадсвяточным ачышчэннем. Хрыстос пасціцца сорок дзён, таму што Ён Бог; а мы сувымраем пост са сваімі сіламі; хоць жаданне пераконвае некаторых пасціцца звыш сіл [10, с. 563]. Пост як урок прадэманстраваны і пададзены самім Хрыстом, у разуменні і каментарыях св. Рыгора з'яўляўся найважнейшым фактарам у жыцці паслядоўнікаў Хрыста.

У спісе прац св. Рыгора Ніскага найбольш раннімі яго пісаннямі прынята лічыць сачыненні на тэму «Шестоднева». Гэтыя творы з'явіліся пасля смерці св. Васіля (каля 379–380 гг.). Рыгор Ніскі лічыў сябе закліканым працягваць справу памерлага знакамітага брата. Тварэнні св. Рыгора падраздзяляюцца на экзагетычныя, дагматыка-палемічныя, маральна-аскетычныя, прапаведзі [18, с. 658; 19, с. 162; 20, с. 192].

Маральным і аскетычным тэмам прысвечаны вялікі трактат «Аб дзявоцтве» і шэраг невялікіх разваг: «Да Армона пра тое, што значыць званне “хрысціянін”», «Да Алімпія аб дасканаласці», «Аб мэце жыцця па Божаю і пра сапраўднае падзвіжніцтва» [11]. Тэма посту ў творчасці Рыгора займае нязначнае месца. Ён разглядаўся ў аскетычных сачыненнях фрагментарна. У каментарыях да посніцтва Рыгор павучае, патрабуе, заклікае да маральнага ідэалу: «Какая выгода от поста, и молитвы, и бдения, если нет мира, и радости, и любви, и прочих плодов благодати Духа (ср. Гал. 5, 22)...», «...должно, чтобы труды молитвы, и поста, и прочих дел совершались большим удовольствием, любовью и надеждой; цветы же и плоды трудов произрастают, как должно веровать, от действия Духа [11].

Характэрна, што святы Рыгор займаўся ў асноўным тлумачэннем старазапаветных тэкстаў. У яго мэты, несумненна, уваходзіла, карыстаючыся алегорыяй, растлумачыць Стары Завет у паняццях, блізкіх грэчаскаму чытачу. Рэлігійна-маральны шлях да ідэалу заключаўся ў росце хрысціянскай дзейснай веры, якая ёсць, і веды, і ўсяцэлае містычнае яднанне з Хрыстом. У ачышчаемую ад грахоў веруючую душу зыходзіць Божая любоў, з якой павінна вынікаць «любоў да братаў», а за ёй «лагоднасць, пакора, праўдзівасць, сталасць і правядзенне ў малітвах», а таксама і ўсе іншыя дабрачыннасці. Яны непадзельныя і «немагчыма зразумець адну з іх, не дакранаючыся да ўсіх. Але, калі ў кім-небудзь нараджаецца адна, за ёй пастаянна ідуць астатнія» [21, с. 135].

Афіцыйна кропку ў трыядалагічных спрэчках паставіў II Сусветны Сабор у Канстанцінопалі (381 г.), дзе ўсе цэрквы падтрымалі багаслоўе новаалександрыйска-кападакійскай школы. З моманту прыняцця Міланскага эдыкта свабодная Царква змагла сканцэнтравацца на багаслоўскім асэнсаванні веры. У кантэксце трыядалагічнай спрэчкі новаалександрыйска-кападакійская школа растлумачыла і пракаменціравала палемічныя зоны хрысціянства, закранула тэму посніцтва, растлумачыла яго ў катэгорыях элінізму, з тым, каб можна было прапаведаваць Евангелле адукаванай частцы грэчаскага грамадства, выконваючы завет несці слова Гасподня да канца. Царкоўна-багаслоўскі мір быў аформлены рашэннямі сабора – прыняццем нікейска-царгародскага сімвала веры.

ЛІТАРАТУРА І КРЫНІЦЫ

1. Лортц, Йозеф История Церкви (рассмотренная в связи с историей идей) : в 2 т. / Йозеф Лортц. – М. : Христианская Россия, 1999–2000. – Т. 1 : Древность и Средние века. – 1999. – 511 с.
2. Бриллиантов, А. И. Император Константин Великий и миланский эдикт 313 года / А. И. Бриллиантов // Христианское чтение. – 1915. – № 12. – С. 1321–1338 / Электронный архив научно-богословского журнала Санкт-Петербургской православной духовной академии. – Режим доступа: <http://christianreading.info/index.html>. – Дата доступа : 11.04.2015.
3. Рассел, Бертран История западной философии и ее связи с политическими и социальными условиями от античности до наших дней : в 3 кн. / Р. Бертран. – 3-е изд., стер. – М. : Академический Проект, 2000. – 768 с.
4. Гиббон, Эдвард История упадка и крушения Римской империи / Э. Гиббон. – СПб. : Наука, Ювента, 1997. – Ч. 2. – 384 с.
5. Шмеман, Александр (прот.) Исторический путь православия / А. Шмеман. – К. : Пролог, 2003. – 416 с.
6. Великий, Афанасий свт. Избранные творения. Нравственные правила и беседы : в 4 т. / свт. А. Великий (около 295–373). – Изд. Спасо-Преображенского Волоколамского монастыря, – 1994. – Т. 1 – 524. XIII, [2] с. – [Репр. Воспр.].
7. Великий, Афанасий свт. Наставления деве / свт. А. Великий // Православная Библиотека. Режим доступа : http://azbyka.ru/otechnik/Afnasij_Velikij/nastavlenia_deve/. – Дата доступа: 10.05.2015
8. Великий, Василий, свт. Избранные творения. Нравственные правила и беседы / свт. В. Великий. – Минск : Белорусский Экзархат Московского Патриархата, 2014. – 704 с.
9. Богослов, Григорий, свт. Архиепископ Константинопольский. Григорий Богослов. Сборник статей / свт. Г. Богослов // Православная Библиотека. – Режим доступа: http://azbyka.ru/otechnik/Grigorij_Bogoslov/svjatitel-grigorij-bogoslov-sbornik-statej/6. – Дата доступа: 15.04.2015
10. Богослов, Григорий, свт. Архиепископ Константинопольский: собр. творений : в 2 т. / свт. Г. Богослов. – Свято-Троицкая Сергиева Лавра 1994. – Т. 2. – 680 с. [Репр. изд.].

11. *Нисский, Григорий* Аскетические сочинения / Г. Нисский // Православная Библиотека. – Режим доступа : <http://www.golden-ship.ru/load/>. – Дата доступа: 10.05.2015
12. *Иконийский, Амфилохий* Беседа о покаянии или о том, что не должно отчаиваться в спасении / А. Иконийский // Православная библиотека. Азбука веры. – Режим доступа : http://azbyka.ru/otchnik/Amfilohij_Ikonijskij/beseda-o-pokajaniiliotomchto-nedolzhno-otchaivatsja-v-spasenii/ – Дата доступа: 10.04.2015
13. *Александрийский, Кирилл* О поклонении и служении в Духе и истине / К. Александрийский // Православная библиотека. Азбука веры. – Режим доступа http://azbyka.ru/otchnik/Kirill_Aleksandrijskij/o-poklonenii-i-sluzhenii-v-dukhe-i-istine/. – Дата доступа: 01.04.2015
14. *Саламинский, Эрмий Созомен* Церковная история Эрмия Созомена Саламинского / Э. С. Саламинский. – СПб. : Тип. Фишера, 1851. – 636 с. XXXVI.
15. *Сократ, Схоластик* Церковная история / С. Схоластик. – М. : РОССПЭН, 1996. – 368 с.
16. *Карташев, А. В.* Вселенские соборы / А. В. Карташев. – М. : Республика, 1994. – 542 с.
17. Библейские комментарии Отцов Церкви и других авторов I–VIII веков. Ветхий Завет. Т. XIV : Двенадцать пророков / под ред. Альберто Ферейро; рус. изд. под ред. Д. С. Бирюкова ; пер. с англ., греч., лат., сир. – Тверь : Герменевтика, 2010. – 368 с.
18. *Сагарда, Н. И.* Лекции по патрологии. I–IV века / Н. И. Сагарда; под общ. и науч. ред. диакона А. Глущенко и А. Г. Дунаева. – М. : Изд. Совет Русской Православной Церкви, 2004. – 796 с.
19. *Киприан (Керн), Архимандрит* Золотой век святоотеческой письменности / Архимандрит Киприан (Керн) // Православная библиотека. Азбука веры. – Режим доступа: http://azbyka.ru/otchnik/Kiprian_Kern/zolotoj-vek-svjatootcheskoj-pismennosti/5. – Дата доступа: 01.04.2015
20. *Мейендорф, Иоанн (протоиерей)* Введение в святоотеческое богословие / И. Мейендорф (протоиерей). – Минск : Лучи Софии, 2007. – 384 с.
21. *Карсавин, Л. П.* Святые Отцы и учителя Церкви (раскрытие Православия в их творениях) / Л. П. Карсавин. – М. : Изд-во МГУ, 1994. – 176 с.

SUMMARY

The role of ancient religious literature of the period of triadological debates (IVth century) in the development of fasting idea in Christian communities is considered. The article analyses the development of fasting in the comments of The Church Fathers to the books of The Holy Scripture.

Паступіў у рэдакцыю 21.05.2015 г.

УДК 94(55+476):327

Абдолрахим Хассаннежад,
аспирант кафедры истории нового и новейшего времени БГУ

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ИСЛАМСКОЙ РЕСПУБЛИКОЙ ИРАН И РЕСПУБЛИКОЙ БЕЛАРУСЬ (1991–2013 гг.)

Потенциал взаимного сотрудничества.
Для верного понимания сути политических отношений Ирана и Беларуси необходимо изучить обстоятельства и причины их установления. Только после этого станет понятен их истинный уровень и глубина. Несомненно, основой международных отношений является следование принципам мирного сотрудничества и сосуществования и в то же время информированность о возможностях и сильных сторонах друг друга. В международной системе существует определенный свод правил и принципов, следование которым является залогом обретения могущества. Прежде всего, дипломатический корпус и профессиональные дипломаты должны получить точные знания о ситуации в мире и отдельных его регионах, а также в целом о стране, с которой планируется установить дипломатические отношения,

после чего проанализировать международные проблемы в экономической, политической, культурной, военной, научной, промышленной, сельскохозяйственной и т. д. сферах, что даст возможность исполнять свою политическую роль или участвовать в политической игре и достигнуть поставленных целей, соблюдая при этом национальные интересы [1].

Республика Беларусь относится к числу восточноевропейских стран, независимость которых была объявлена после распада Советского Союза. Это третья индустриальная страна в СНГ после России и Украины, расположенная на перекрестке Восточной и Западной Европы и занимающая выгодное геополитическое положение в Восточной Европе. Именно поэтому Беларусь всегда находилась в поле повышенного внимания Запада. Ее руководство осознает преимущества такого по-